

אוניברסיטת תל-אביב

פרופסור אסא כשר

פרופסור אמריטוס מהקתדרה ע"ש לאורה שוורץ-קיפ לאתיקה מקצועית ולפילוסופיה של הפרקטיקה / פרופסור אמריטוס לפילוסופיה

י"א באייר תשע"ז

07.05.2017

לכבוד

שר החינוך ח"כ נפתלי בנט

יו"ר המועצה להשכלה גבוהה

הנדון: קוד אתי של ההתנהלות הראויה בתחומי חפיפה בין פעילות אקדמית לפעילות פוליטית

יו"ר מל"ג השר בנט הנכבד:

1. מוגש לך בזה מסמך שהכנתי, בהתאם לכתב מינוי שקיבלתי ממך, בדבר ההתנהלות הראויה בתחומי חפיפה בין פעילות אקדמית לפעילות פוליטית במוסדות להשכלה גבוהה. המסמך כולל המלצה לקוד אתי בנושא שלפנינו המוגשת בזה באמצעותך למועצה להשכלה גבוהה.
2. תחילה אסקור את המפגשים שערכתי בהכנה לכתיבת ההמלצות הללו:
 - (א) המועצה להשכלה גבוהה פרסמה קול קורא, במגוון של כלי תקשורת, להזמנת כל המעוניין בכך להביע בפניי את דעתו בדבר היבט כלשהו של פעילותי לפי כתב המינוי. הביעו את רצונם לפגוש אותי פרופסור אחד ואחד-עשר סטודנטים. פגשתי את כולם לשיחות ענייניות וממצות. אחדים מן הסטודנטים הגישו לי מסמכים. אחדים מהם הציגו את עצמם כחברי תנועת "אם תרצו". אחדים ביקשו שעדותם תישמר בעילום שמם ונענו בחיוב.
 - (ב) בהתאם לכתב המינוי פגשתי את ארבעה ראשי התאחדות הסטודנטיות והסטודנטים, לשיחה עניינית וממצה.
 - (ג) פגשתי את הנשיאה והנשיאים של המוסדות להשכלה גבוהה. בפגישות התקיימו שיחות בדבר הנושא בכללותו ובדבר בעיות ייחודיות של כל מוסד בפני עצמו.
 - (ד) פגשתי נשיאה, נשיאים ונציגים של תשע מכללות, שכולן פרט לאחת הן מתוקצבות.
 - (ה) באוניברסיטה העברית פגשתי בעצת הנשיא גם את היועצת המשפטית ואת נציבת קבילות הסטודנטים ללימוד הפעילות של כל אחת מהן בנושא שלפנינו.
 - (ו) פגשתי את סיו"ר מל"ג ואת ראשת ות"ת לשיחות בדבר הנושא בכללותו.
 - (ז) כל הפגישות הללו היו מעניינות ומאלפות. אני מודה לכולם על הפגישות הנעימות שהואילו לקיים אתי.
 - (ח) בעבודתי נעזרתי בעו"ד עמרי גולן מהלשכה המשפטית של מל"ג, שאסף עבורי מסמכים רלוונטיים רבים ומועילים, ובגב' רעות אחדות, מזכירה בלשכת יו"ר ומנכ"ל מל"ג/ות"ת. אני מודה לשניהם על עזרתם הרבה.
3. לעבודת ההכנה של הקוד אתי המוגש כהמלצה במסמך זה היו שלוש נקודות מוצא. אבהיר עתה כל אחת מהן בפני עצמה.
 - (א) נקודת המוצא הפנימית: מל"ג הקדישה לנושא שלפנינו ארבע ישיבות. לבסוף, בישיבתה ביום 21.12.2010, היא החליטה לפרסם "גילוי דעת מטעם המועצה להשכלה גבוהה". עיקרי גילוי הדעת היו שלושה: ראשית, "הכרה בחשיבות העליונה של החופש האקדמי

והמצוינות האקדמית", שנית, "שלילה מוחלטת" של "כל ניסיון לפוליטיזציה של האקדמיה", ושלישית, הקביעה כי השמירה על החופש האקדמי וההגנה מפני פוליטיזציה הן "באחריות המוסדות האקדמיים". לפי אותה החלטה של מל"ג, "בתוקף תפקידה [עליה] לוודא שאכן המוסדות מקיימים אחריותם זו".

במסמכים שנמסרו לי ע"י מל"ג, בדבר המוסדות להשכלה גבוהה ובדבר מל"ג, לא מצאתי פעילות סדורה וגלויה לאימוץ עקרונות גילוי הדעת האמור של מל"ג במוסדות להשכלה גבוהה ולא מצאתי פעילות בקרה של מל"ג בנושא זה. הקוד האתי, המוגש כהמלצה במסמך זה, אמור להיות ביטוי מעובד ומפורט של עקרונות גילוי הדעת, והוא בא להקל על המוסדות להשכלה גבוהה לעמוד באחריות שהוטלה עליהם במסגרת גילוי הדעת ולעזור למועצה להשכלה גבוהה לבצע את פעילות הבקרה שלקחה על עצמה באותו גילוי דעת.

(ב) נקודת המוצא המערכתית: לנושא שלפנינו היבטים שונים: מושגים ומעשיים, ערכיים ועובדתיים, פילוסופיים והיסטוריים, אתיים ומוסריים, חוקתיים וחוקיים, עקרוניים וארגוניים, גלובליים ולוקאליים. כולם תורמים לתמונה המערכתית המורכבת. הספרות המקצועית מתארת ומנתחת את התמונה הכוללת, מתוך מגוון היבטים של הנושא. מצורת למסמך הנוכחי רשימה של ספרות מקצועית נבחרת, העומדת ברקע הקוד האתי המוגש כאן כהמלצה. בעברית, דיון מערכתי, מקיף ומעמיק, מופיע בספרם של אמנון רובינשטיין ויצחק פשה, *סדקים באקדמיה: חופש אקדמי, עצמאות האוניברסיטה, מעמד הסטודנט והזכות להשכלה גבוהה*, שיצא לאור בשנת 2014. בהקדמה לספר מביעים המחברים את תקוותם, "שספר זה אולי יביא לחיבורו של קוד אתי ולהקמת גוף וולונטרי לפיקוח על יישומו".

(ג) נקודת המוצא המקצועית: העולם האקדמי של ארצות-הברית כולל אלפי אוניברסיטאות ומכללות מסוגים שונים ומאות אגודות מלומדים בדיסציפלינות הרבות של המחקר. העולם האקדמי של ארצות-הברית הוא לא רק עתיר גוונים יותר מכל עולם אקדמי במדינה אחרת, אלא שהוא גם מתנהל ומתפתח במסגרת מדינה וחברת אזרחים דמוקרטיים. לפיכך, נקודת המוצא המקצועית הטבעית לעיסוק בנושא שלפנינו היא מערכת העקרונות והכללים של האתיקה האקדמית בארצות-הברית ובכלל זה תפיסות "החופש האקדמי" שלה.

בלב התמונה המקצועית עומדת הפעילות של "האגודה האמריקאית של פרופסורים באוניברסיטאות" (American Association of University Professors), המוכרת בראשי התיבות שלה AAUP. סמוך להקמתה, בשנת 1915, האגודה פרסמה "הכרזת עקרונות בדבר חופש אקדמי וקביעות אקדמית". בשנת 1940, פורסמה הצגה נוספת של העקרונות, "הצהרת עקרונות בדבר חופש וקביעות אקדמיים", שאושרה גם במוסדות האגודה וגם במוסדות "אגודת המכללות והאוניברסיטאות האמריקאיות". מאז, הכריזו על תמיכתן בהצהרה כמאתיים וחמישים אגודות מלומדים אמריקאיות, כדוגמת "האגודה האמריקאית לפילוסופיה", "החברה האמריקאית להיסטוריה יהודית", "האגודה האמריקאית של בתי הספר למשפטים", "החברה למדעי-העצב", "האגודה הלאומית למורי המדעים" ועוד כהנה וכהנה. אוניברסיטאות ומכללות רבות מספור אימצו את תוכן ההצהרה, אם ככתבה ואם כרוחה, במסמכים ובהסדרים שלהן.

האגודה מפרסמת גילוי דעת בנושאים שונים. פעמים אחדות הביעה האגודה התנגדות נחרצת ומוחלטת לחרם אקדמי על כל צורותיו. לאחרונה עשתה זאת כשביום 13 בספטמבר 2013 פרסמה הצהרה המתנגדת לחרם אקדמי שהוטל על ישראל ע"י "האגודה ללימודים אמריקאים", ביום בו פורסם דבר אותו חרם אקדמי.

4. לא ידוע לי על אוניברסיטה או מכללה בישראל שאימצה את הכרזת האגודה AAUP משנת 1915 או את הצהרת אותה אגודה משנת 1940, ברמה מעשית או ברמה הצהרתית. עם זאת, ראוי להזכיר שנשיא אוניברסיטת חיפה מסר לי שלקוד האתי החדש של האוניברסיטה, העתיד להתפרסם בקרוב, יהיה נספח ובו הצהרת AAUP משנת 1940.

ככל שיש מקום לשבח את פעילות האגודה AAUP ביותר ממאה שנות קיומה, בנסיבות הנוכחיות שלנו אינני ממליץ על אימוץ ההצהרה משנת 1940 כפתרון של הבעיות שברקע גילוי הדעת של מל"ג משנת 2010. אמנם לא יהיה דופי בעצם אימוץ ההצהרה, אדרבה, אבל לא ייתכן לראות באימוץ הזה פתרון סביר של אותן בעיות. זאת, משני נימוקים עיקריים: (א) הצהרת AAUP היא פחות מופשטת מגילוי הדעת של מל"ג, אבל היא לא מהווה מכשיר מעשי להדרכה אתית של חברי הסגל האקדמי באוניברסיטאות ובמכללות, מצד אחד, ושל המוסדות להשכלה גבוהה, מצד שני, בשגרת החיים האקדמיים, כשעל הפרק עומדות נסיבות פרטניות. הדרכה אתית כזו ניתנת ע"י AAUP גם לסגל האקדמי וגם למוסדות להשכלה גבוהה בעיקר בפעילותה של ועדה אל"ף (Committee A) של AAUP הדנה בכל פרשייה בפני עצמה ומגלה את דעתה בדבר ההתנהלות הראויה בנסיבות הנתונות. לפיכך, אימוץ ההצהרה משנת 1940 חייב להיות מלווה באימוץ הולם של החלטות אותה ועדה אל"ף, מאז 1915. אימוץ רחב כזה נראה, בנסיבות שלנו, לא מעשי.

(ב) בשנת 2013 נבנתה AAUP מחדש, באופן המפריד בין העיסוק בהיבטים של הגנה על האתיקה המקצועית לבין העיסוק בהיבטים של איגוד מקצועי. מכלול העמדות של AAUP עד אז משקף גם היבטים של איגוד מקצועי, שאין מקום לאמץ אותם בכללותם, לא בהקשר הישראלי בכלל ולא בהקשר של הנושא שלפנינו בפרט. מלאכת ההפרדה בין היבטי האיגוד המקצועי לבין ההיבטים האתיים של החלטות AAUP היא קשה כשלעצמה ובוודאי שאין מקום לעסוק בה כחלק מפתרון של הבעיות שברקע גילוי הדעת של מל"ג משנת 2010.

5. להלן באות ההמלצה שלי לקוד אתי בדבר ההתנהלות הראויה בתחומי חפיפה בין פעילות

אקדמית לפעילות פוליטית. אקדים להמלצה עצמה כמה הבהרות:

(א) הקוד האתי המומלץ להלן מורכב מכללים להתנהלות ראויה בהקשרים אקדמיים שבהם יש אפשרות לחפיפה בין פעילות אקדמית לבין פעילות פוליטית, במשמעות המוגדרת של ביטויים אלה. זה אינו קוד אתי להתנהלות מוסד להשכלה גבוהה, יחידה אקדמית במוסד להשכלה גבוהה או חבר הסגל האקדמי במוסד להשכלה גבוהה, אלא קוד אתי אך ורק לתחום החפיפה האפשרית בין פעילות אקדמית לבין פעילות פוליטית.

(ב) הכללים המומלצים להלן מבטאים את הרוח של "גילוי דעת מטעם המועצה להשכלה גבוהה" מיום 21.12.2010 ואת הרוח של ההכרזה משנת 1915 ושל ההצהרה משנת 1940 של "האגודה האמריקאית של פרופסורים באוניברסיטאות", של "עקרונות בדבר חופש אקדמי וקביעות אקדמית", המקובלת גם על "אגודת המכללות והאוניברסיטאות האמריקאיות".

(ג) הכללים המומלצים להלן באים לשמור על האופי של הפעילות האקדמית בדיסציפלינות השונות מפני חלחול מנהגים ונורמות בעלי אופי אחר, שאינו עולה בקנה אחד עם האופי של הפעילות האקדמית בדיסציפלינות השונות.

(ד) הכללים המומלצים להלן משקפים את ההתנהלות הראויה. לא משתמע מהם דבר וחצי דבר אודות המצב המצוי. ייתכן שההתנהלות המצויה הולמת את הכלל וייתכן שמדי פעם היא אינה הולמת את הכלל. המסמך המומלץ כאן עוסק בראוי ולא במצוי בתחום המדובר.

(ה) קוד אתי הראוי לשמו הוא במהותו מסמך חינוכי ואינו בעל מעמד משפטי או משמעותי. התנהלות לפי הקוד האתי היא התנהלות ראויה ויש נסיבות שבהן היא אף ראויה לשבח. התנהלות שלא לפי הקוד האתי היא בתור שכזו התנהלות לא ראויה והיא טעונה תגובה אתית, שהיא תגובה חינוכית. התגובה האתית לא באה להתחשבן בדבר ההתנהלות בעבר, אלא באה לעזור לשפר את ההתנהלות בעתיד. ההסדרים הפנימיים של המוסד קובעים מי אחראי על בקרת ההתנהלות ומי אמור להגיב בשבח על התנהלות ראויה במיוחד ולהגיב במגמה חינוכית משפרת על התנהלות לא ראויה.

(ו) תאגיד כלשהו נחשב בעל "תכנית אתיקה אפקטיבית" רק אם נוסף על גיבוש קוד אתי הוא מקיים מנגנון של הטמעת הקוד האתי. הנהגת קוד אתי חדש כרוכה בכמה שלבי הטמעה: הכרה, הבנה, הסכמה, הזדהות, הפנמה. קיום קוד אתי, חי ומשמעותי, בשגרת

החיים של תאגיד, כרוכה בפעילות מתמדת של מנגנון בקרה ותגובה חינוכיות. לעניין זה, מוסד להשכלה גבוהה הוא ככל תאגיד אחר.

להלן ההמלצה שלי לקוד אתי בדבר ההתנהלות הראויה בתחומי חפיפה בין פעילות אקדמית לפעילות פוליטית.

בנספח מופיעה ביבליוגרפיה נבחרת.

אני עומד לרשותך לשם הצגה והבהרה של הקוד האתי המומלץ, ככל שתמצא לנכון.

בכבוד רב,

Handwritten signature and initials in black ink. The signature is a cursive 'שלמה' (Shlomo) and the initials are 'ל/א' (L/A).

פרופ' אסא כשר

כללי ההתנהלות הראויה בתחומי חפיפה בין פעילות אקדמית לפעילות פוליטית

במסמך זה:

פעילות אקדמית היא:

- (א) כל פעילות של מחקר, פרסום והוראה במסגרת מוסד להשכלה גבוהה, בהתאם לחוקתו, תקנוניו והחלטות מוסדותיו המוסמכים;
- (ב) כל פעילות של חבר סגל אקדמי במוסד להשכלה גבוהה, מחוץ למסגרת אותו מוסד, שבה חבר הסגל האקדמי מציג את עצמו בתור שכזה;
- (ג) כל פעילות של הסגל האקדמי של יחידה אקדמית במוסד להשכלה גבוהה, מחוץ למסגרת אותו מוסד, שבה הסגל האקדמי של אותה יחידה אקדמית מציג את עצמו בתור שכזה.

פעילות פוליטית היא:

- (א) כל פעילות שיש בה תמיכה ישירה במפלגה, המיוצגת בכנסת או פעילה בציבור, או שיש בה התנגדות ישירה למפלגה כזו, באופן מפורש;
- (ב) כל פעילות שיש בה תמיכה ישירה בנציג מפלגה בכנסת או במי שיש לו זיקה מובהקת אליה, בתור שכזה, או שיש בה התנגדות ישירה לאדם כזה, בתור שכזה, באופן מפורש;
- (ג) כל פעילות שיש בה תמיכה ישירה בעמדה מסוימת במחלוקת ציבורית מוכרת, הבאה לידי ביטוי מתמשך בכנסת ובשיח הציבורי, בזיקה ברורה למפלגה או למפלגות, בכנסת או מחוצה לה, או התנגדות ישירה לעמדה כזו, באופן מפורש.

הערה: הביטוי "פעילות פוליטית" רוחב במשמעותו שונות. במסמך הנוכחי, משמעותו של הביטוי "פעילות פוליטית" היא אחת ויחידה, זו שבהגדרה הנוכחית.

פרק (א): כללי המוסדות

(1) שמירה על החופש האקדמי:

מוסד להשכלה גבוהה ישמור על חופש המחקר והפרסום של חברי הסגל האקדמי שלו, כל אחד ואחת מהם בפני עצמם וקבוצות מחקר שלהם, בתחומי הדיסציפלינות שלהם, כמרכיב מכונן של זהותו כמוסד להשכלה גבוהה.

מוסד להשכלה גבוהה ישמור על חופש ההוראה של חברי הסגל האקדמי שלו, בביצוע תכניות הלימודים היחידתיות והאישיות, כפי שהן מתפרסמות לקראת כל שנת לימודים אקדמית, כמרכיב מכונן של זהותו כמוסד להשכלה גבוהה.

(2) שמירה על גבולות החופש האקדמי:

מוסד להשכלה גבוהה יקיים הבחנה עקרונית, ברורה ככל האפשר, גלויה ומוסדרת בין פעילות חברי הסגל האקדמי במסגרת החופש האקדמי שלהם, במחקר, פרסום והוראה, ופעילות שלהם החורגת ממסגרת זו.

(3) שמירה על מעמד הסטודנטים:

מוסד להשכלה גבוהה יגן על הסטודנטים שלו מפני פעילות פוליטית או פעילות אחרת של חברי הסגל האקדמי שלו החורגת ממסגרת חופש ההוראה במסגרת החופש האקדמי.

דיון אקדמי במסגרת קורס, בהתאם לסילבוס של הקורס, במסגרת דיסציפלינה אקדמית מסוימת, בסוגיה שיש לה נגיעה לנושאים שיש בהם פעילות פוליטית, תוך הצגה מקצועית

ומכובדת של הטיעונים לכאן ולכאן, אינה בגדר פגיעה בסטודנטים, הטענה הגנה של המוסד.

מוסד להשכלה גבוהה המאפשר פעילות פוליטית של סטודנטים וארגונים שלהם, יתנהל בהגינות ויקפיד שהפעילות תהיה בגבולות החוק, בשמירה על הסדר הדרוש לפעילות האקדמית בקמפוס ובהתאם לחוקתו, תקנוניו והחלטות מוסדותיו המוסמכים.

מוסד להשכלה גבוהה רשאי לאסור על כל פעילות פוליטית של סטודנטים וארגונים שלהם בקמפוס שלו, כשם שהוא רשאי לעודד פעילות כזו, בהתאם לחוקתו, תקנוניו והחלטות מוסדותיו המוסמכים.

מוסד להשכלה גבוהה המאפשר פעילות פוליטית של סטודנטים וארגונים שלהם ינקוט בצעדים מעשיים כנגד כל פעילות פוליטית כזו הפוגעת בחופש הביטוי או בחופש היצירה של סטודנטים וארגונים אחרים. שימוש בחופש הביטוי או בחופש היצירה באופן הפוגע בכבוד האדם אמור להיות מוגבל כראוי על ידי המוסד להשכלה גבוהה עצמו ולא על ידי סטודנטים או אחרים.

(4) זהירות מפני הזדהות פוליטית

מוסד להשכלה גבוהה יתרחק מהזדהות עם פעילות פוליטית וממתן חסות לפעילות פוליטית וינקוט בצעדים מעשיים כנגד כל התנהלות היוצרת מראית-עין טבעית של הזדהות המוסד עצמו או יחידה מיחידותיו או הסגל האקדמי שלה עם פעילות פוליטית או מראית-עין טבעית של מתן חסות לפעילות כזו.

מוסד להשכלה גבוהה המתיר שכירת אתרים בקמפוס לאירועים חיצוניים יקפיד על כך שהודעות פומביות בדבר אותם אירועים לא יישאו את שם המוסד ולא יאפשרו מראית-עין טבעית של מתן חסות המוסד לאותם אירועים.

מוסד להשכלה גבוהה יגלה זהירות מיוחדת בתקופת בחירות, בכל תחום שנוצרת בו באופן טבעי מראית-עין של הזדהות פוליטית, כגון ביקורים של פעילים פוליטיים בכירים, השתתפות פעילים כאלה בטקסים רשמיים והענקת תארי כבוד.

(5) מנגנון ביצוע

מוסד להשכלה גבוהה יקיים, על יסוד חוקתו, תקנוניו או החלטות מוסדותיו המוסמכים, מנגנון קבוע שתפקידו הייחודי יהיה הטמעה ובקרה של השמירה על החופש האקדמי, על גבולות החופש האקדמי, על מעמד הסטודנטים ועל הזהירות מפני מראית-עין של הזדהות פוליטית.

מנגנון הביצוע יהיה אחראי לביצוע תהליכים להטמעת הערכים והעקרונות של השמירה על החופש האקדמי, על גבולות החופש האקדמי, על מעמד הסטודנטים ועל הזהירות מפני מראית-עין של הזדהות פוליטית, על פי שיקול דעתו. במסגרת זו יוכל מנגנון הביצוע לפרסם "הערה חינוכית" בדבר פעילות שהתקיימה או עומדת להתקיים במסגרת המוסד, על פי שיקול דעתו.

מנגנון הביצוע יהיה רשאי לקבל קובלנות, לברר אותן, לאשר אותן או לדחותן, לפרסם אותן בפירוט הראוי ובתפוצה מתאימה, לנקוט בצעדי תיקון ולהמליץ בפני הרשויות המתאימות של המוסד על נקיטת צעדים נוספים, על פי שיקול דעתו.

מנגנון הביצוע יוכל להיות מנגנון קיים, כדוגמת ועדת אתיקה או נציב קבילות הסטודנטים, או מנגנון חדש, האמור להתנהל ע"י חברי הסגל האקדמי של אותו מוסד, בכלל זה שופטים בכירים בעלי ניסיון אקדמי.

בפרק זה, יחידה אקדמית של מוסד להשכלה גבוהה היא כל גוף אקדמי הפועל במסגרת המוסד, על פי חוקתו, תקנוניו והחלטות מוסדותיו המוסמכים, בכלל זה – חוגים, מחלקות, מכונים, תכניות, קליניקות, ספריות, מעבדות, הוצאות ספרים וכל כיוצא באלה. כללים מקבילים יחולו על פקולטות ובתי-ספר, בשינויים המתבקשים.

(1) שמירה על הדיסציפלינה היחידתית וגבולותיה

יחידה אקדמית תקיים פעילות אקדמית של מחקר, פרסום והוראה, בתחום דיסציפלינה מסוימת, בנושאים השייכים לתחום ובמתודולוגיה המקובלת בקהילה האקדמית הבינלאומית של הדיסציפלינה, או בתחומים אחדים כאלה, בהתאם לחוקת המוסד, תקנוניו והחלטות מוסדותיו המוסמכים בדבר הדיסציפלינה או הדיסציפלינות ובדבר תחומי הפעילות האקדמית של היחידה.

יחידה אקדמית תנהיג חידושים בתחום מחקר, פרסום והוראה שלה, בנושאים ובמתודולוגיה, על יסוד שיקולים מקובלים או קבילים של הקהילה האקדמית הבינלאומית של הדיסציפלינה.

(2) טיפוח מגוון

יחידה אקדמית תקיים פעילות אקדמית של הוראה, בתחום דיסציפלינה מסוימת, במגוון רחב, ככל האפשר בנסיבות הקיימות, של נושאים וזרמים המקובלים בקהילה האקדמית הבינלאומית של הדיסציפלינה.

יחידה אקדמית המקיימת פעילות אקדמית של הוראה, בתחום דיסציפלינה מסוימת, במבחר צר של נושאים או זרמים תציין זאת באופן מפורש ובולט בתכניות הלימודים שלה, היחידתיות והאישיות, המתפרסמות לקראת כל שנת לימודים אקדמית. במקרה כזה, תנקוט היחידה בצעדים ברורים כנגד מראית-עין של העדפת מבחר צר על רקע שיקולים הקשורים בפעילות פוליטית של חברי הסגל האקדמי של היחידה.

(3) מינויים אקדמיים

יחידה אקדמית תדון במועמד לתפקיד חבר סגל אקדמי, בין במסלול המאפשר קביעות ובין במסלול אחר, בין בדרגה בכירה ובין במעמד אחר, אך ורק על יסוד שיקולים הנוגעים בהערכה של יכולת המחקר והפרסום בדיסציפלינה של היחידה ושל יכולת ההוראה של המועמד באותה דיסציפלינה, ועל יסוד שיקולים הנוגעים לצרכי היחידה בתחומי המחקר, הפרסום וההוראה, בהתאם לחוקת המוסד, תקנוניו והחלטות מוסדותיו המוסמכים.

יחידה אקדמית תיזהר מאוד שלא לתת מקום בשיקוליה, בדבר מינוי חבר סגל אקדמי, ליחס בין הפעילות הפוליטית של המועמד, ככל שהוא עוסק בפעילות כזו, והפעילות הפוליטית של חברי הסגל של היחידה, ככל שהם עוסקים בפעילות כזו. היחידה האקדמית תיזהר אף מפני החשש שמינוי אקדמי חדש יתפרש באופן טבעי כנגוע בשיקולים של קירבה פוליטית ותנקוט בצעדים מעשיים מתאימים כדי להפיג מראית-עין כזו, בהתאם לחוקת המוסד, תקנוניו והחלטות מוסדותיו המוסמכים.

יחידה אקדמית תיזהר מאוד שלא לתת מקום בשיקוליה, בדבר העלאה בדרגה של חבר הסגל האקדמי שלה, מתן קביעות או הפקדה על קתדרה, ליחס בין הפעילות הפוליטית של המועמד, ככל שהוא עוסק בפעילות כזו, והפעילות הפוליטית של חברי הסגל של היחידה, ככל שהם עוסקים בפעילות כזו. היחידה האקדמית תיזהר אף מפני החשש שמינוי אקדמי חדש יתפרש באופן טבעי כנגוע בשיקולים של קירבה פוליטית ותנקוט בצעדים מעשיים מתאימים כדי להפיג מראית-עין כזו, בהתאם לחוקת המוסד, תקנוניו והחלטות מוסדותיו המוסמכים.

(4) כינוסים

יחידה אקדמית תקיים כינוסים אקדמיים המיועדים לקידום המחקר והפרסום בתחום דיסציפלינה שלה, על יסוד שיקולים מקובלים או קבילים של הקהילה האקדמית הבינלאומית של הדיסציפלינה, בדבר קידום המחקר והפרסום, נושאים, המרצים ומתכונת הדיונים.

יחידה אקדמית תקיים כינוסים אקדמיים המיועדים להשכלת הסטודנטים או הקהל הרחב, בתחום דיסציפלינה שלה, במגוון רחב של נושאים וזרמים של הדיסציפלינה, באמצעות מגוון הולם של מרצים, או במבחר צר המצוין מראש באופן מפורש ובולט בהודעות על הכינוס.

יחידה אקדמית תקיים כינוסים אקדמיים, לקידום המחקר והפרסום או להשכלת הסטודנטים והקהל הרחב, רק באופן שאינו מתפרש באופן טבעי כפעילות פוליטית.

(5) פרסומים

יחידה אקדמית תוציא לאור פרסום אקדמי המיועד לקידום המחקר והפרסום בתחום דיסציפלינה שלה, על יסוד שיקולים מקובלים או קבילים של הקהילה האקדמית הבינלאומית של הדיסציפלינה, בדבר קידום המחקר, נושאי הפרסום, מחברי הפרסום ומתכונת הפרסום.

יחידה אקדמית תוציא לאור פרסום אקדמי המיועד להשכלת הסטודנטים או הקהל הרחב, בתחום דיסציפלינה שלה, במגוון רחב של נושאים וזרמים של הדיסציפלינה, באמצעות מגוון הולם של מחברים, או במבחר צר המצוין מראש באופן מפורש, בולט בפרסום עצמו ובהודעות עליו ואינו כרוך במראית-עין של העדפת מבחר צר על רקע שיקולים הקשורים בפעילות פוליטית של חברי הסגל האקדמי של היחידה.

יחידה אקדמית תוציא לאור פרסום אקדמי, לקידום המחקר והפרסום או להשכלת הסטודנטים והקהל הרחב, רק באופן שאינו בגדר פעילות פוליטית ואף אינו מתפרש באופן טבעי כפעילות פוליטית.

מוסד להשכלה גבוהה ויחידה אקדמית יפרסמו הודעות לציבור בתקשורת באופן שאינו מתפרש באופן טבעי כזיקה בלעדית או מיוחדת לערוץ תקשורת מסוים שהוא בעל זהות פוליטית מובהקת.

(6) קליניקות

יחידה אקדמית המקיימת הוראה בתחום דיסציפלינה שלה במתכונת של קליניקות, לשם פעילות מעשית של סטודנטים בתחום נלמד, תעשה כמיטב יכולתה לקיים קליניקות במגוון רחב של נושאים וזרמים של הדיסציפלינה, במגמה לאפשר לכל סטודנט שלה ללמוד ולפעול במסגרת קליניקה המתאימה לתחומי העניין שלו.

יחידה אקדמית המקיימת הוראה בתחום דיסציפלינה שלה במתכונת של קליניקות תנהל חלק זה של ההוראה האקדמית רק באופן שאף אחד מחלקיו או היבטיו, האקדמיים והמנהליים, אינו בגדר פעילות פוליטית ואף אינו מתפרש באופן טבעי כפעילות פוליטית.

יחידה אקדמית המקיימת הוראה בתחום דיסציפלינה שלה בשיתוף פעולה מעשי עם עמותה הפעילה מחוץ לאקדמיה תקפיד לקיים את שיתוף הפעולה בתחום ההוראה האקדמית באופן שאינו יוצר הזדהות פוליטית של היחידה או הקורס עם העמותה או מראית-עין של מתן חסות אקדמית לפעילות הפוליטית שלה.

(7) פעילות אקדמית אחרת

יחידה אקדמית תקיים פעילות אקדמית אחרת של מחקר, פרסום או הוראה, בתחום דיסציפלינה שלה, בהתאם לשיקולים מקובלים של הקהילה האקדמית הבינלאומית של הדיסציפלינה, בהתאם לחוקת האוניברסיטה, תקנוניה והחלטות מוסדותיה המוסמכים, ורק באופן שאינו בגדר פעילות פוליטית ואף אינו מתפרש באופן טבעי כפעילות פוליטית.

(8) זהירות מפני הזדהות פוליטית

יחידה אקדמית תתרחק מהזדהות פוליטית וממתן חסות לפעילות פוליטית ותנקוט בצעדים מעשיים כנגד כל התנהלות היוצרת מראית-עין טבעית של הזדהות היחידה האקדמית או הסגל האקדמי שלה עם פעילות פוליטית או מראית-עין טבעית של מתן חסות לפעילות כזו.

פרק (ג): כללי חברי הסגל האקדמי

(1) מחקר

חבר הסגל האקדמי ביחידה אקדמית של מוסד להשכלה גבוהה יקיים פעילות אקדמית של מחקר ופרסום, בתחום דיסציפלינה מסוימת של אותה יחידה אקדמית, בנושאים השייכים לתחום, במתודולוגיה המקובלת בקהילה האקדמית הבינלאומית של הדיסציפלינה ובהתאם לאתיקה המקצועית שלה, או בתחומים אחדים כאלה, לפי ראות עיניו.

חבר הסגל האקדמי ביחידה אקדמית ינהיג חידושים בתחום המחקר, בנושאים ובמתודולוגיה, על יסוד שיקולים מקובלים או קבילים של הקהילה האקדמית הבינלאומית של הדיסציפלינה ובהתאם לאתיקה המקצועית שלה, לפי ראות עיניו.

חבר הסגל האקדמי ביחידה אקדמית יפרסם את תוצאות מחקריו בערוצים מקובלים של הקהילה האקדמית הבינלאומית של הדיסציפלינה בה נערך המחקר ובהתאם לאתיקה המקצועית שלה, לפי ראות עיניו.

חבר הסגל האקדמי של מוסד להשכלה גבוהה המפרסם את תוצאות מחקריו יציין את הזיקה שלו לאותו מוסד להשכלה גבוהה. ציון הזיקה המוסדית אינו הופך את המוסד או את היחידה האקדמית שבמסגרתה נערך המחקר לשותפים לתוכן הפרסום.

(2) הוראה בכיתה: הקורס

בסעיפים העוסקים בהתנהלות חברי הסגל האקדמי בהקשרי ההוראה, הכוונה היא בעיקר לקורסים שהסטודנטים אמורים לקבל בהם ציון.

חבר הסגל האקדמי ביחידה אקדמית ילמד קורס, במסגרת דיסציפלינה של היחידה האקדמית, בהתאם לסילבוס המתפרסם בתכניות הלימודים היחידתיות והאישיות, כפי שהן מתפרסמות לקראת כל שנת לימודים אקדמית או תקופה אחרת של לימודים אקדמיים.

חבר הסגל האקדמי ביחידה אקדמית יקפיד על הוראה בהתאם לסילבוס, שהוא מעין חוזה בין איש הסגל לבין התלמידים שנרשמו לקורס, ולא ירשה לעצמו לסטות מן הסילבוס ומדיסציפלינה של היחידה האקדמית, לא לשם פעילות פוליטית ולא לשם הטפה דומה, מעבר לסטייה רגעית של מה בכך. סטייה משמעותית, לשם פעילות פוליטית או הטפה דומה, היא בלתי ראויה ואף עלולה להיות בגדר ניצול סמכות לרעה במצב של יחסי מרות.

(3) הוראה בכיתה: קורס סקירה

חבר הסגל האקדמי ביחידה אקדמית, שלפי הסילבוס של הקורס שלו אמור להציג תחום מסוים שיש בו מגוון של אסכולות, מתודות ומוקדים של מחקר, במסגרת דיסציפלינה של היחידה, ייתן בקורס שלו מקום גם לאסכולה, מתודה ומוקדי מחקר עליהם הוא מרחיב את הדיבור לפי ראות עיניו וגם לאסכולות, מתודות ומוקדי מחקר אחרים, אותם יציג באופן הוגן, גם אם לא ירחיב עליהם את הדיבור, לפי ראות עיניו.

(4) הוראה בכיתה: היחס לסטודנטים

חבר הסגל האקדמי ביחידה אקדמית יכבד את רצונם של הסטודנטים בכיתה שלו להרחיב את ההיכרות שלהם עם נושאים, מתודות ואסכולות, במסגרת דיסציפלינה של היחידה, ומתוך כך יענה לבקשות שלהם להבהיר, להסביר ולהצדיק את הנאמר בכיתה, במסגרת אותה דיסציפלינה והמומחיות המקצועית של חבר הסגל האקדמי.

חבר הסגל האקדמי ביחידה אקדמית יזהר מפני כל התנהלות שיש בה "דחייה", השתקה, הדרה או אפליה [של סטודנטים] בשל מאפייניהם או השקפותיהם האישיות, ובכלל זה עמדותיהם הפוליטיות" ואף מפני התנהלות שיש בה מראית-עין של יחסים פסולים כאלה.

(5) הוראה בכיתה: פעילות פוליטית - מראית-עין

חבר הסגל האקדמי ביחידה אקדמית יזהר מן האפשרות שדבריו בכיתה יתפרשו ע"י סטודנטים באופן טבעי כפעילות פוליטית.

חבר הסגל ביחידה אקדמית יזהר מפני השימוש בחומרים המיועדים לדיון במסגרת הדיסציפלינה של היחידה, כשחומרים אלה כוללים גם היבטים פוליטיים מובהקים שאינם ממין עניינו של הקורס ואינם מיועדים לדיון בכיתה.

חבר הסגל האקדמי יכבד את בקשתו של סטודנט להבהיר את הקשר בין דבריו בכיתה, שיצרו בסטודנט מראית-עין של פעילות פוליטית, ובין דיסציפלינה של היחידה והסילבוס של הקורס. חבר הסגל האקדמי יעשה זאת באופן ענייני, מפורט ומנומס או יודה בטעותו.

(6) הוראה בכיתה: החלטות בדבר עבודות תלמידיים

חבר הסגל האקדמי ביחידה אקדמית יעריך עבודות ומבחנים של סטודנטים והשתתפות פעילה שלהם בקורס שלו אך ורק על יסוד שיקולים מקצועיים ברורים של הדיסציפלינה שבמסגרתה התקיים הקורס ושל הוראתה ויעשה זאת בהגינות.

חבר הסגל האקדמי יציג בפני הסטודנטים בקורס שלו את השיקולים המקצועיים שביסוד הערכת עבודות, בחינות או השתתפות פעילה במסגרת הקורס. חבר הסגל האקדמי יעשה זאת בעוד מועד, באופן ענייני, מפורט ומנומס ובמידת הצורך יתקן הערכה מוטעית.

חבר הסגל האקדמי יציג בפומבי עבודות שנעשו על ידי סטודנטים שלו במסגרת קורס, רק אם הסילבוס שלו ציין את ההצגה הצפויה של עבודות סטודנטים שנעשו בקורס. בהדרכת הסטודנטים בהכנת העבודות, חבר הסגל האקדמי יזהר בכבודם של הסטודנטים, יבטא הערכות ויציע הצעות אך ורק על יסוד שיקולים מקצועיים ברורים של הדיסציפלינה שבמסגרתה התקיים הקורס.

חבר הסגל האקדמי המציג בפומבי עבודות שהכינו סטודנטים בקורס שלו יזהר מפני מתן חסות או יצירת מראית-עין של מתן חסות לפעילות פוליטית של סטודנטים שיש בה פגיעה בכבוד האדם של יחיד כלשהו או של קבוצה כלשהי.

(7) הוראה: קבלת סטודנטים

חבר הסגל האקדמי ביחידה אקדמית, המקיים קורס שהסטודנטים המשתתפים בו אמורים לעמוד בדרישות סף, יכלול פירוט מלא של דרישות הסף בסילבוס של הקורס.

חבר הסגל האקדמי ביחידה אקדמית, המקיים קורס שהסטודנטים המשתתפים בו אמורים להתקבל לקורס על בסיס ראיון אישי עם חבר הסגל האקדמי, יכלול בסילבוס של הקורס הצגה ברורה של אמות המידה להצלחה בראיון האישי לשם השתתפות בקורס.

(8) הוראה: הדרכת סטודנטים מתקדמים

חבר הסגל האקדמי ביחידה אקדמית, המדריך תלמידים בכתיבת עבודות לתארים מתקדמים, יעשה כמיטב יכולתו לעזור לסטודנט לבצע עבודת מחקר, במסגרת דיסציפלינה

של היחידה, המתאימה לתחומי העניין של הסטודנט ושל חבר הסגל האקדמי, ויציג בפניו לשם כך מגוון של אפשרויות שונות, לבחירה חופשית של הסטודנט, ככל שהסטודנט מעוניין בכך.

חבר הסגל האקדמי יעזור לסטודנט לגבש תכנית מחקר, לאתר ספרות מקצועית, לפתח מושגים, טענות, שיקולים ותאוריות, במסגרת דיסציפלינה של היחידה, במתודולוגיה מקובלת או קבילה בקהילה האקדמית הבינלאומית של הדיסציפלינה, לפי ראות עיניו של הסטודנט.

חבר הסגל האקדמי יפנה סטודנט לבצע מחקר בשיתוף פעולה עם גוף מחוץ לאקדמיה רק על יסוד שיקולים מקובלים או קבילים של הקהילה האקדמית הבינלאומית של הדיסציפלינה, ומתוך זהירות מתמדת שלא לחייב את הסטודנט לקחת חלק בפעילות פוליטית או להתפרש באופן טבעי כמי שמעורב בפעילות פוליטית.

(9) התנהלות בקמפוס: היחס לסטודנטים

חבר הסגל האקדמי העוסק בהוראה אקדמית ישמור על היחס המקצועי המיוחד שבין חברי הסגל האקדמי לבין הסטודנטים, גם בכל פעילות אחרת שלו בגבולות הקמפוס, גם מחוץ לכיתה. גם בפעילות כזו מחוץ לגבולות הקמפוס, יזהר חבר הסגל האקדמי מפגיעה פומבית בכבוד האדם של סטודנט מסוים, קבוצת סטודנטים או כלל הסטודנטים.

(10) התנהלות בקמפוס: הפגנות פוליטיות

חבר הסגל האקדמי במוסד להשכלה גבוהה יוכל להשתתף בהפגנה שהיא בגדר פעילות פוליטית, במסגרת קמפוס של מוסד להשכלה גבוהה, לפי ראות עיניו, ככל שהדבר אינו אסור על פי החוק, על פי תקנון המוסד שבו מתקיימת ההפגנה ועל פי החוקה, התקנונים והחלטות המוסדות המוסמכים של המוסד להשכלה גבוהה שהוא נמנה עם הסגל האקדמי שלו.

חבר הסגל האקדמי במוסד להשכלה גבוהה יוכל להשתתף בהפגנה או בכל פעילות אחרת שהיא בגדר פעילות פוליטית, בקמפוס של המוסד ומחוץ לכל הקשר של הוראה אקדמית, רק אם אותה הפגנה או פעילות אחרת לא תתפרש באופן טבעי בתור הזדהות של המוסד, של יחידה אקדמית שלו, או של הסגל האקדמי של יחידה אקדמית שלו, עם פעילות פוליטית או בתור מתן חסות לפעילות כזו.

(11) התנהלות מחוץ לקמפוס: יחס לאקדמיה

חבר הסגל האקדמי של מוסד להשכלה גבוהה יזהר שלא לפעול, מחוץ לתחומי חופש המחקר והפרסום שלו וחופש ההוראה שלו, באופן המזיק בעליל, ביודעין ובכוונה תחילה, למוסד, לסגל האקדמי שלו, לעובדיו האחרים, לרכושו, לפעילות האקדמית שלו או למוניטין האקדמי שלו, בישראל ובעולם האקדמי בעולם, ואף יזהר שלא לקרוא לזולתו לפעול כך.

חבר הסגל האקדמי של מוסד להשכלה גבוהה בישראל לא ישתתף בחרם אקדמי על המוסדות להשכלה גבוהה בישראל ואף לא ישתתף בקריאה לזולתו לממש חרם כזה או לתמוך בו.

(12) התנהלות מחוץ לקמפוס: זהות אקדמית

חבר הסגל האקדמי במוסד להשכלה גבוהה הוא ככל אזרח הזכאי ליהנות מחופש הדיבור, לעסוק בפעילות פוליטית ולהתבטא לפי ראות עיניו, מחוץ לקמפוס, בגבולות הקבועים בדין. במסגרת פעילות אזרחית כזו חבר הסגל האקדמי ישמור על הבחנה חדה וברורה בין עצמו לבין המוסד להשכלה גבוהה שהוא נמנה עם הסגל האקדמי שלו.

חבר הסגל האקדמי במוסד להשכלה גבוהה המזכיר את שם המוסד במסגרת פעילות פוליטית שלו, מחוץ לקמפוס, יציין באופן בולט שפעילות זו אינה מייצגת את המוסד או יחידה מיחידותיו ואין לה שום זיקה אליהם. לפיכך, חבר הסגל האקדמי במוסד להשכלה גבוהה לא ישתמש בנייר המכתבים של אותו מוסד במסגרת הפעילות הפוליטית שלו.

(13) התנהלות מחוץ לקמפוס: מוניטין ואמון הציבור

חבר הסגל האקדמי במוסד להשכלה גבוהה העוסק בפעילות פוליטית, מחוץ לקמפוס, ישמור על המוניטין האקדמי של המוסד שהוא נמנה עם הסגל האקדמי שלו, לכן יימנע מניבול פה, חירוף וגידוף, זלזול גס, הכללות חסרות שחר או מופרזות בעליל וכל ביטוי אחר שאין לו מקום בהתבטאות אקדמית במסגרת שום דיסציפלינה.

חבר הסגל האקדמי במוסד להשכלה גבוהה העוסק בפעילות פוליטית, מחוץ לקמפוס, יפעל באופן המאפשר לשמור על אמון הציבור בתקינות האקדמית של המוסדות להשכלה גבוהה ובדיסציפלינות הפועלות בהם. "לכן, [חברי הסגל האקדמי במוסד להשכלה גבוהה, תמיד עליהם להיות מדויקים, לגלות איפוק מתאים, לבטא כבוד לדעותיהם של אחרים, ולעשות כל מאמץ להבהיר שהם אינם מתבטאים בשם מוסדותיהם".

כללי ההתנהלות / ביבליוגרפיה

רענן הר-זהב, ברק מדינה, דיני השכלה גבוהה, תל-אביב, תש"ס, 1999.
 רות לגדאו וגבי שפיר, עורכים, אתיקה במחקר, הוצאת ספרים ע"ש י"ל מאגנס, האוניברסיטה
 העברית, ירושלים, תשס"ז [2007].
 אמנון רובינשטיין, יצחק פשה, סדקים באקדמיה: חופש אקדמי, עצמאות האוניברסיטה, מעמד
 הסטודנט והזכות להשכלה גבוהה, נבו הוצאה לאור, שריגים-ליאון / כנרת, זמורה-ביתן, דביר –
 מוציאים לאור, אור יהודה, 2014.

Akeel Bilgrami and Jonathan R. Cole, editors, *Who's Afraid of Academic Freedom?* Columbia University Press, New York, 2015.

American Association of University Professors, *Policy Documents and Reports, Eleventh Edition*, Johns Hopkins University Press, Baltimore, 2015.

Steven M. Cahn, *Saints and Scamps, Ethics in Academia*, Rowman and Littlefield, Totowa, NJ, 1986.

Steven M. Cahn, editor, *Morality, Responsibility, and the University*, Temple University Press, Philadelphia, 1990.

Matthew W. Finkin and Robert C. Post, *For the Common Good: Principles of American Academic Freedom*, Yale University Press, New Haven and London, 2009.

Stanley Fish, *Versions of Academic Freedom: From Professionalism to Revolution*, University of Chicago Press, Chicago and London, 2014.

Robert C. Post, *Democracy, Expertise, Academic Freedom: A First Amendment Jurisprudence for the Modern State*, Yale University Press, New Haven and London, 2012.

Inside Higher Ed, <https://www.insidehighered.com/news>